

Notitie

Referentienummer
290466

Datum
5 oktober 2011

Kenmerk
Herinneringscentrum
Kamp Westerbork

Betreft
Toetsing EHS voormalig kampterrein

1 Inleiding

Momenteel wordt een bestemmingsplanwijziging voorbereid voor een herinrichting van het voormalig kamp Westerbork. Onderdeel van deze herinrichting is de renovatie, conservering en overkapping met een glazen paviljoen van de kampcommandantwoning. Onderzocht wordt of de ontwikkeling bij de woning strijdig is met het EHS-beleid. Daarnaast worden randvoorwaarden in het kader van het EHS-beleid voor de ontwikkeling van het kamp Westerbork vastgesteld. Deze randvoorwaarden worden gebruikt voor het opstellen van het bestemmingsplan.

2 Doel

Het doel van het onderzoek is tweeledig:

- Het vaststellen van de aanwezige wezenlijke kenmerken en natuurwaarden en het beoordelen in hoeverre deze door de voorgestelde bestemmingswijziging significant negatief geraakt zouden kunnen worden;
- Het formuleren van aanbevelingen ten behoeve van het bestemmingsplan voor de ontwikkeling op basis van de wezenlijke kenmerken en natuurwaarden.

3 Beschrijving onderzoeksgebied

Het onderzoeksgebied betreft de kampcommandantwoning met bijbehorende tuin en de directe omgeving. Ter bescherming tegen weersinvloeden is de vervallen houten woning tijdelijk overkapt met dakplaten, tevens is de serre aan de westzijde verwijderd. De zeer dichte begroeiing rond de woning is gekapt (zie foto 3 voor de oude situatie). Alleen achter in de tuin (noordwest) is nog begroeiing aanwezig. Rond de tuin is een metalen hek geplaatst.

Rondom het kampcommandantterrein bevinden zich het voormalig kamp Westerbork (oostzijde), bos (noord- en westzijde) en de weg naar het kampterrein (zuidzijde).

Het voormalig kamp Westerbork behoort niet tot het onderzoeksgebied, maar omdat ook hier herinrichting gaat plaatsvinden wordt dit terrein in het onderzoek betrokken. Dit kampterrein bestaat uit delen met verhoogd gazon op plaatsen waar zich in het verleden barakken bevonden, met tussendoor ruigere en bloemrijke, extensief gemaaide delen. Dwars door het terrein loopt de ontsluitingsweg. Op het terrein bevinden zich diverse oude bomen en een bovengrondse kelder die een functie heeft voor vleermuizen. Het terrein wordt omgeven door bos.

4 Toetsingskader

Het onderzoeksgebied bevindt zich geheel binnen de grenzen van EHS gebied.

De effecten van de geplande ontwikkeling worden daarom getoetst aan het EHS-beleid. Toetsing aan de Flora- en faunawet heeft reeds plaatsgevonden (Buro Bakker, 2011).

Toetsing aan het EHS-beleid vindt plaats via de Nota Ruimte waarin de beleidsmatige basis voor het afwegingskader voor de Ecologische Hoofdstructuur is beschreven. Daarnaast hebben Rijk en provincies een beleidskader Spelregels EHS opgesteld. Het beleidskader geeft een uitwerking, verduidelijking en aanscherping van de verschillende onderdelen van het afwegingskader. De provincies laten de inhoud van de Spelregels EHS doorwerken in het provinciaal ruimtelijk beleid en in de Provinciale Omgevingsverordening.

Kernkwaliteiten

Binnen de ecologische hoofdstructuur geldt de 'nee, tenzij'-benadering. Dit houdt in dat wijzigen van het bestemmingsplan uitsluitend wordt toegestaan als er groot maatschappelijk belang op het spel staat en er geen redelijke alternatieven zijn. De provincie Drenthe heeft de wezenlijke kenmerken en waarden van de gebieden als kernkwaliteit beschreven in de Omgevingsvisie (Omgevingsvisie Drenthe 2010).

De voor de kampcommandantwoning en omgeving relevante *kernkwaliteiten* zijn:

- Rust: stilte en duisternis;
- Natuur: Natuur binnen de Ecologische Hoofdstructuur;
- Oorspronkelijkheid: cultuurhistorische, archeologische en aardkundige waarden.

Het toetsingskader voor de EHS verloopt via de volgende stappen:

- Indien de ruimtelijke ingreep niet in de EHS ligt, dan is het afwegingskader Ecologische Hoofdstructuur niet van toepassing.
- Indien de ruimtelijke ingreep wel in de EHS ligt, dan dient nagegaan te worden of de ingreep een significant negatief effect heeft op de wezenlijke kenmerken en waarden van de EHS. De wezenlijke kenmerken en waarden van de EHS zijn gebiedsspecifiek en door de provincies vastgelegd in hun ruimtelijke en/of natuurbeleid. Of de wezenlijke kenmerken en waarden van een gebied significant worden aangetast kan bepaald worden door middel van ecologisch onderzoek. Indien de ingreep geen significant negatief effect heeft op de wezenlijke kenmerken en waarden van de EHS, kan de ingreep op basis van het EHS-beleid plaatsvinden.
- Indien de ruimtelijke ingreep wel leidt tot een significant negatief effect is nadere toetsing noodzakelijk (toetsing maatschappelijke belang, alternatieven en compensatie).

(bron: <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/ruimtelijke-ordening/toetsen-ruimtelijke-plannen/ecologische-hoofdstructuur>)

Wezenlijke kenmerken

In het Ontwerp Besluit algemene regels ruimtelijke ordening (Ministerie VROM 2009) worden de wezenlijke kenmerken en waarden voor gebieden binnen de ecologische hoofdstructuur gedefinieerd. Voor de kampcommandantwoning en omgeving die *wezenlijke kenmerken* relevant die betrekking hebben op:

De voor dieren belangrijke rust en duisternis:

- De noodzakelijke rust heeft betrekking op de aspecten geluid en beweging. Broedvogels van bossen worden verstoord bij geluidsniveaus hoger dan gemiddeld 41-42 dB(A) en broedvogels van open akker- en graslandgebied bij een niveau hoger dan gemiddeld 48 dB(A) (Reijnen et al 1992). Duisternis is belangrijk voor zowel de dagactieve dieren (die 's nachts in het donker slapen) als de nachactieve dieren (die 's nachts verstoord kunnen worden door licht).

De voor dieren belangrijke relaties tussen verblijfs-, rust- en foerageergebied:

- De omringende bossen zijn rustgebied voor reeën en andere zoogdieren zoals onder andere vleermuizen en rust- en leefgebied voor vogels en zoogdieren. Veel van deze soorten foerageren in de randen van het bos of de aangrenzende landerijen. De afwezigheid van barrières en verstoring door geluid, beweging en licht is voor deze soorten belangrijk.

De cultuurhistorische en aardkundige waarden:

- De cultuurhistorische waarde betreft de bebouwing (de kampcommandantwoning) en de voormalige bebouwing van de omgeving (voormalige kamp Westerbork). Het gaat hier dus niet om een cultuurhistorisch landschap;
- De onderzoekslocatie maakt deel uit van een gebied met een hoog beschermingsniveau ten aanzien van aardkundige waarden.

De natuurkwaliteit van het gebied waar de kampcommandantwoning onderdeel van uitmaakt heeft de hoofdfunctie natuur.

5 Werkwijze

Op basis van een veldonderzoek en beschikbare bronnen (atlassen) is een inschatting gemaakt van de op de onderzoekslocatie aanwezige kernkwaliteiten en wezenlijke kenmerken. De resultaten van het door Buro Bakker uitgevoerde Flora- en Fauna onderzoek worden hierin ook meegenomen. Vervolgens wordt de geplande ontwikkeling vertaald naar de veranderingen die plaats gaan vinden op de locatie en worden deze getoetst aan het voor de locatie opgestelde toetsingskader.

6 Resultaten veld- en bronnenonderzoek

Het veldonderzoek is uitgevoerd op 21 september 2011 door de ecologen ir. R. Klous en ing. R. Bijlsma van Grontmij. De weersomstandigheden waren goed, droog, circa 17 °C, weinig wind en zon en bewolking. September is niet in de meest geschikte periode voor broedvogels en vlinders, maar deze periode geeft nog redelijk goed inzicht in aanwezige vegetaties en biotopen. Het bezoek valt in de actieve periode van veel dieren.

Rond de kampcommandantwoning:

Een brede zone rond de woning is kaal. Het grondvlak van de voormalige tuin is omringd door een hoog metalen hekwerk (zie foto 1). Rond de voormalige tuin staat opgaand naaldbos met meerdere naaldhoutsoorten, waaronder douglas en fijnspar, en in de randen loofhoutsoorten zoals zomereik, gewone esdoorn en (opslag van) vleugelnoot (*Pterocarya fraxinifolia*). De struiklaag ontbreekt nagenoeg geheel, behoudens in de randzone met de voormalige tuin. De kruid- en moslaag is slecht ontwikkeld, met onder andere brede stekelvaren, rankende helmblom, gewoon haarmos en slaapmossoorten.

Direct buiten het hek aan noordzijde van de voormalige tuin ligt een droge ondiepe greppel met meerdere relatief verse tot oudere sporen van de das (snuitplekken en een latrineplek met drol, zie foto 2). Uit informatie van P. Arends van Staatsbosbeheer blijkt dat op ongeveer 100 meter afstand van de kampcommandantwoning een goed belopen dassenburcht ligt. Ook is op het Hingsteveen, ten noordwesten van het plangebied, een dassenburcht aanwezig.

In het bos was veel activiteit van kleine zangvogels, waaronder mezen.

Foto 1 Zijaanzicht (westzijde) kampcommandantwoning (de serre, zie foto 3, is verwijderd)

Foto 2 Latrine met dassendrol in greppel noordelijk van tuin

Foto 3 Kampcommandantwoning voorafgaand aan verwijdering serre, begroeiing en (links op de foto) boom

Foto 4 Voormalig kampterrein met zicht op een bloemrijk grasgedeelte en de bosrand

Uit het door Buro Bakker uitgevoerde Flora- en Fauna onderzoek is geen aanwezigheid van zwaar beschermde soorten gebleken. Wel bestaat de mogelijkheid van aanwezigheid van zwaar beschermde broedvogels omdat rondom de woning nestgelegenheid is. Van de zwaar beschermde zoogdieren kan de aanwezigheid van vleermuizen ook niet worden uitgesloten omdat het een potentiële vliegroute is en omdat er in de nabijheid foerageergebied ligt. In de kampcommandantwoning zijn echter geen aanwijzingen voor recente aanwezigheid van vleermuizen aangetroffen. Vleermuizen hebben via het dak geen toegang tot de woning omdat de ruimtes tussen en daklijsten niet toegankelijk zijn. De tuin maakt vanwege het beperkte oppervlak en het nauwelijks aanwezige opgaande groen geen essentieel onderdeel uit van het foerageergebied van vleermuizen. De aanwezige lanen en bosranden rond het erf zijn wel van (potentieel) belang.

Het voormalig kampterrein

Op het terrein staan oude bomen, waaronder zomereiken, verspreid of in de vorm van rijen of veelhoeken. De vegetatie is overwegend bloemrijk behorend bij de voedselarme tot matig voedselrijke omstandigheden en plantensoortenrijk, met onder andere st. janskruid, duizendblad en rode klaver (zie foto 4). Naar verwachting is deze vegetatie rijk aan ongewervelde dieren.

De voormalige locaties van de barakken bestaan uit kort gemaaid gazon.

De rand tussen het bos en het voormalig kampterrein is aantrekkelijk voor bosrandvogels, vleermuizen en kleine zoogdieren. Voor vleermuizen is aan de oostzijde van het voormalig kampterrein een overwinteringskelder aanwezig.

Uit de aanvullend geraadpleegde amfibieën en reptielen atlas (Verspreiding en levenswijze in Drenthe, WARD 2010) blijkt dat rond de kampcommandantwoning en op het voormalig kampterrein geen hazelworm voorkomt.

7 Veranderingen door geplande ontwikkeling

De geplande ontwikkelingen rond de kampcommandantwoning betreffen:

- woning restaureren op basis van de huidige situatie, binnen- en buitenkant;
- overkappen woning met een (doorzichtig) paviljoen;
- in de nieuwe situatie is er ruimte voor groepsontvangsten, educatieve programma's en beeldende activiteiten.

Dit leidt tot de volgende veranderingen rond de kampcommandantwoning:

- voorafgaande aan de restauratie is de dichte begroeiing rond de woning al verwijderd en is een hek geplaatst;
- ook is in de huidige situatie ter bescherming een tijdelijke overkapping met dakplaten aangebracht en is een lichtmast met camera geplaatst;
- in de nieuwe situatie is geen buitenverlichting gepland en zal ook geen bezoek na zonsondergang plaatsvinden;
- naar de bezoekersaantallen is geen onderzoek gedaan. De verwachting is dat de bezoekersaantallen ten gevolge van de geplande ontwikkeling niet substantieel zullen toenemen.

De precieze veranderingen die op het voormalig kampterrein gaan plaatsvinden, zijn nog niet bekend. Vooralsnog wordt er van uitgegaan dat de oude barakken geplaatst worden op de locaties die nu verhoogd zijn en begroeid met kort gras (gazon). Tevens wordt er van uitgegaan dat de tussengelegen delen, waar bloemrijk gras aanwezig is, gehandhaafd blijven, evenals de (oude) bomen op het terrein.

8 Beoordeling en afweging

Kampcommandantswoning en omgeving.

Ten aanzien van de rust en duisternis heeft de geplande ontwikkeling geen meetbare invloed op de voor rust en duisternis gevoelige dieren. De duisternis blijft gehandhaafd. De rust zal naar verwachting ook niet negatief worden beïnvloed, omdat er geen aanleiding is te veronderstellen dat de bezoekersaantallen significant zullen toenemen.

De hoofdfunctie van het gebied waar de kampcommandantswoning onderdeel van uitmaakt is natuur. Door het verwijderen van de begroeiing in de tuin is minder beschutting rond de woning aanwezig, maar is de natuurwaarde van het gebied als geheel niet gewijzigd. Bovendien heeft de verwijdering al plaatsgevonden en verandert de tuin in dit opzicht niet meer. Het verdient overigens wel aanbeveling de tuin in de oude staat te herstellen. Dit zowel in verband met het herstellen van de overgang tussen woning en bos en het herstellen van de landschaps-historische situatie.

Het gedeelte achter de woning waar zich de greppel met sporen van een of meerdere dassen bevindt, valt net buiten de tuin van de woning en zal niet meer veranderen. De sporen waren vers en dit betekent dat na het verwijderen van bijna alle beplanting in de tuin en het plaatsen van het hekwerk nog dassenactiviteit heeft plaatsgevonden. De veranderingen die nog gaan plaatsvinden zijn minder verstrekkend dan wat al is gebeurd en zullen naar verwachting geen negatieve gevolgen hebben voor de das. De das heeft een omvangrijk leefgebied en de randen van de tuin zullen daar in de toekomst ook deel van blijven uitmaken.

De cultuurhistorische waarde betreft de kampcommandantswoning zelf. Aangezien deze gerestaureerd wordt en voor iedereen zichtbaar wordt, heeft de geplande ontwikkeling een positieve invloed op cultuurhistorische waarde. De woning met tuin maakt onderdeel uit van een gebied met een hoog beschermingsniveau ten aanzien van aardkundige waarden. Aangezien voor zover bekend geen bodemingrepen gaan plaatsvinden, worden de aardkundige waarden niet beïnvloed. Het bebouwd oppervlak wordt met de overkapping wel enigszins groter, maar het regenwater blijft ten goede komen aan de bodem en het grondwater.

Terrein voormalig kamp Westerbork

Voor rust, duisternis en natuur geldt hetzelfde als voor de kampcommandantswoning en omgeving. Er van uitgaande dat de ontwikkeling bestaat uit het plaatsen van barakken op de thans kortgemaakte en verhoogde gedeelten van het terrein, is de invloed niet negatief. Uitgangspunt is dan ook dat de bomen blijven staan. Eventueel aanwezig leefgebied van vleermuizen wordt niet beïnvloed omdat het gebied met de bomen en bloemrijke terreingedeelten qua oppervlakte het

grootste deel van het terrein blijft uitmaken. Ook is er in de meeste gevallen een ruime afstand tussen de te plaatsen barakken en de oudere bomen. De barakken kunnen wellicht ruimte bieden aan zomerkolonies van de gebouw bewonende vleermuissoorten. De neerslag van de daken van de te plaatsen barakken blijft ten goede komen aan de bodem en het grondwater. De cultuurhistorische waarde wordt door de plaatsing van (oude) barakken verhoogd.

9 Conclusies en aanbevelingen

Geconcludeerd wordt dat:

- de geplande restauratie en overkapping van de kampcommandantwoning geen negatieve gevolgen heeft op de vastgestelde wezenlijke kenmerken en natuurwaarden;
- de geplande ontwikkelingen op het terrein van het voormalig kamp Westerbork hebben, mits deze bestaan uit het plaatsen van barakken op de verhoogde gazons en verdere handhaving van de bestaande situatie, eveneens geen negatieve gevolgen heeft op de vastgestelde wezenlijke kenmerken en natuurwaarden.

Bij deze conclusie gelden een aantal uitgangspunten, die hier als aanbevelingen worden genoemd:

- er komt geen verlichting;
- de bezoekersaantallen worden niet substantieel hoger;
- alle neerslag komt ten goede aan het grondwater;
- de barakken wordt uitsluitend op de gazons geplaatst (voorkomen verlies biotoop voor zoogdieren en ongewervelden) en bij voorkeur nabij de hoofdroute en niet achter op terrein (zone-ring in gebruikintensiteit);
- herstel van de tuin rond woning, op basis van tuinhistorisch-ecologische uitgangspunten, zodat er een geleidelijke overgang tussen tuin en bos ontstaat.